

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE ÖZ-YETERLİK İNANÇLARI *

Burhan ÇAPRI

Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye

burhancapri@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-6812-4785

Makale Geliş Tarihi: 21/11/2023

Makale Kabul Tarihi: 02/12/2023

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Çapri, B. (2023). Üniversite öğrencilerinde psikolojik belirtiler ve öz-yeterlik inançlar.

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(52), 265-281.

Öz

Bu çalışmanın amacı, üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançlarını ne düzeyde yordadığını ve öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Betimsel yöntemle yapılmış bir alan taraması niteliğindeki bu çalışmanın araştırma grubu, yaşları 17-25 ($\bar{X}=20.69$, $ss=1.68$) arasında değişen 409'u (%48.4) kız ve 436'sı (%51.6) erkek olmak üzere toplam 845 gönüllü üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. "Kişisel Bilgi Formu", "Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (EYBÖ)" ve "Kısa Semptom Envanteri (KSE)" ile toplanan verilerin analizinde bağımsız gruplar için t-testi, Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı ve Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularında, psikolojik belirtilerin öz-yeterlik inançlarını negatif yönde anlamlı bir biçimde yordadığı ve öz-yeterlik inancı varyansının %19'unu açıkladığı bulunmuştur. Ayrıca cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda, kızların EYBÖ'nün DYB alt ölçeği hariç diğer tüm ölçek ve alt ölçek puan ortalamaları açısından toplam grup ve erkeklere göre daha yüksek puanlar elde ettiği ve cinsiyet farklılıkları açısından da DYB alt ölçeği dışında anlamlı farkın bulunduğu diğer tüm ölçek ve alt ölçek puanları açısından kızların lehine anlamlı sonuçların elde edildiği görülmüştür. Bulgular ilgili alanyazın doğrultusunda tartışılıp yorumlanmış ve araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Üniversite öğrencileri, psikolojik belirtiler, öz-yeterlik inancı, cinsiyet

PSYCHOLOGICAL SYMPTOMS AND SELF-EFFICACY BELIEFS IN UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

The purpose of present study is to examine to what extent university students' psychological symptoms predict their self-efficacy beliefs and whether students' self-efficacy beliefs and psychological symptoms differ according to their gender. The research group of this study, which is a field survey conducted with a descriptive method, consists of a total of 845 volunteer university students, 409 (48.4%) girls and 436 (51.6%) boys, aged between 17-25 ($\bar{X}=20.69$, $sd = 1.68$). Independent groups t-test, Pearson product moment correlation coefficient

* Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler" başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu makalenin verileri 2020 yılı öncesine ait olduğu için etik kurul izni alınmamıştır. Ayrıca makale verilerinin elde edilmesinde zorunlu etik kurul kararı gerektirecek bir uygulama gerçekleştirilmemiştir.

and Structural Equation Model (SEM) were used in the analysis of the data collected with the "Personal Information Form", "Self-Efficacy Expectation Scale for Adolescents (SEQ-A)" and "The Brief Symptom Inventory (BSI)". In results of the research, psychological symptoms significantly predicted the self-efficacy beliefs in a negative significant way and explained %19 variance of the self-efficacy belief. Besides, in comparisons made by gender, it has been observed the females obtained higher scores than group and male and in the terms of all scales and subscale other than the ASEQ's subscale DYB and in terms of gender differences all scales and subscales except DYB are significant differences and in favor of females. The findings were discussed and interpreted in line with the relevant literature and suggestions were presented in the light of the results obtained from the research.

Keywords: University students, psychological symptoms, self-efficacy belief, gender

Giriş

Bandura'nın (1977, 1997) Sosyal Bilişsel Kuramı'nın en önemli kavramlarından bir tanesi olan öz-yeterlik [self efficacy], bireylerin belli bir performansı göstermek için gerekli olan etkinlikleri ve eylemleri organize edip, bunları başarılı bir biçimde gerçekleştirebilme kapasitelerine ilişkin inancı olarak tanımlanmaktadır. Öz-yeterlik inancı, düzey [magnitude], genelleme [generality] ve dayanıklılık [strength] olmak üzere üç boyut tarafından etkilenen, temel deneyimler (mastery performances), dolaylı deneyimler (vicarious experience), sözel ikna (verbal persuasion) ile fizyolojik ve psikolojik durum (psychological state) olarak kavramlaştırdığı dört bilgilendirici kaynaktan oluşmaktadır (Bandura, 1977, 1986, 1997).

Öz-yeterlik inancı yüksek olan insanlar yeni karşılaştıkları ve mücadele etmek durumunda oldukları zor görev ve yaşantılardan kaçmamaktadır. Düşük öz-yeterlik inancına sahip insanlar ise belli görevleri yerine getirme aşamasında güçlü öz-yeterlik inancına sahip olan insanlara göre daha çok gerginlik, stres ve hoşnutsuzluk duyguları yaşamaktadır (Bandura, 1977, 1989, 1997). Benzer biçimde, öz-yeterlik inançlarının düşük düzeylerine, yüksek düzeydeki depresyon, anksiyete, fobi gibi psikolojik belirtiler eşlik etmektedir (Muris, 2002; Solberg ve Villarreal, 1997).

Alan yazında yapılan çalışmalar öz-yeterlik inancı ile psikolojik belirtilerden depresyon (Backenstrass vd., 2006; Çelikkaleli, 2010; Gaudiano ve Herbert, 2006; Hermann ve Betz, 2004, 2006; Luszczynska vd., 2005; Mercer, 2004; Mills vd., 2006; Muris vd., 2001; Muris, 2001, 2002; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Saltzman ve Holahan, 2002; Shikai vd., 2007; Tahmassian ve Moghadam, 2011; Telef, 2011; Thelwell vd., 2007; Wei vd., 2005), anksiyete (Gaudiano ve Herbert, 2006; Landon vd., 2007; Luszczynska vd., 2005; Mercer, 2004; Mills vd., 2006; Muris, 2002; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Shikai vd., 2007; Tahmassian ve Moghadam, 2011; Telef, 2011; Wei vd., 2005), olumsuz benlik (Telef, 2011), somatizasyon (Doğan Yatar ve Özden Yıldırım, 2023; Muris, 2002; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Suldo ve Shaffer, 2007; Telef, 2011) ve düşmanlık (Cast ve Burke, 2002; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Telef, 2011; Willemse, 2008) arasında anlamlı ilişkiler olduğuna işaret etmektedir.

Bandura'nın (1977) kuramına göre, öz-yeterlik inançları özel aktivitelerle ilişkilidir ve özel bir aktiviteye dayalı spesifik öz-yeterlik alanları bulunmaktadır. Bu doğrultuda, Muris (2001, 2002) tarafından geliştirilen "Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (EYBÖ)" kullanılarak ergenlerin öz-yeterlik inançları sosyal, akademik ve duygusal olmak üzere üç özel aktiviteden oluşan spesifik alanlar üzerinden değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlarda, toplam EYBÖ (Muris, 2001, 2002; Telef, 2011; Willemse, 2008) ve alt ölçek (Bandura, 1999; Bandura vd., 2001; Bandura, 2002; Coleman, 2003; Muris, 2001, 2002; Öztürk ve Şahin, 2007; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Saunders vd., 2004; Sayma, 2001; Telef, 2011; Vera vd., 2004; Willemse, 2008; Yardımcı, 2007) puanları açısından kız ergenlerin daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduğu ve cinsiyet farklılıkları

açısından genellikle kız ergenlerin lehine anlamlı sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Ancak toplam EYBÖ (Muris, 2001, 2002) ve alt ölçek (Bandura vd., 1999; Koparan vd., 2009) puanları açısından erkek ergenler lehine anlamlı fark bulun ve toplam EYBÖ (Landon vd., 2007; Telef, 2011) ve alt ölçek (Biçer, 2009; Bilgin, 1996; Çelikkaleli ve Gündüz, 2010; Fıncioğlu, 2005; Smith ve Betz, 2000; Suldo ve Shaffer, 2007; Wettersen vd., 2005) puanları açısından bu iki cinsiyet arasında herhangi anlamlı fark bulunmayan araştırma sonuçları da rapor edilmiştir.

Alanyazında gençlik yılları olarak da tanımlanan, Latince "adolescere" kelimesinden gelen ve "büyümek" ya da "olgunlaşmak" anlamında kullanılan (Dolgin, 2018) ergenlik dönemi, bireyin fiziksel ve duygusal olarak hızlı gelişimin olduğu, bağımsız kişilik kimliğinin oluştuğu, cinsel, psiko-sosyal olgunlaşmanın tamamlandığı dönem olarak tanımlanmaktadır (Santrock, 2020). Bocalamalı ve fırtınalı bir dönem olarak da ifade edilen (Öztürk, 2001) ergenlik, psikopatolojik belirti gösterme sıklığında artışın olduğu bir dönemdir (Cole ve Sapp, 1988). Böylesi zorlu ve stresli bir dönem olan ergenlikte depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı, somatizasyon ve düşmanlık gibi psikolojik semptomlara sık sık maruz kalan ve bu semptomlar ile sağlıklı bir şekilde başa çıkamayan ergenlerin bedensel ve ruhsal sağlığı oldukça olumsuz yönde etkilenebilmektedir (Telef, 2011). Saföz-Güven (2008) psikolojik belirti türlerinde kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha yüksek belirti gösterdiklerini ileri sürmüştür. Kapıkıran (2001) ise kızların erkek ergenlerden daha depresif oldukları, daha fazla fobik kaygı yaşadıkları, daha çok genel kaygı yaşadıkları, daha fazla kişiler arası duyarlılık gösterdikleri, daha fazla obsesif kompulsif oldukları, daha yaygın somatik sorunları olduğu ve daha yaygın paranoid düşüncelere sahip oldukları, daha psikotik oldukları, daha fazla uyku sorunları, yeme sorunları olduğu ve daha fazla suçluluk yaşadıklarını rapor etmiştir. Alan yazında gerçekleştirilen çalışmalarda, kız ergenlerin depresyon (Bandura vd., 1999; Coelhovd., 2002; Deniz vd., 2004; Hankin vd., 2007; Kapıkıran, 2001; Muris, 2001, 2002; Özbay, 2003; Saföz-Güven, 2008; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Soylu, 2002; Takakura ve Sakihara, 2000; Telef, 2011; Yavuz, 2021), anksiyete (Costello vd. 2005; Deniz vd., 2004; Muris, 2002; Palapattu vd., 2006; Puskar vd., 2003; Saföz-Güven, 2008; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Soylu, 2002; Telef, 2011; Yavuz, 2021), olumsuz benlik (Erol vd., 2002; Saföz-Güven, 2008; Sweeting vd., 2007; Telef, 2011; Yavuz, 2021), somatizasyon (Deniz vd., 2004; Kapıkıran, 2001; Kirkaldy vd., 2003; Saföz-Güven, 2008; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Telef, 2011; Yavuz, 2021), düşmanlık (Kinnunen vd., 2010; Saföz-Güven, 2008; Muris vd., 2004; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Telef, 2011; Willemse, 2008; Yavuz, 2021) gibi psikolojik belirtileri erkek ergenlerden daha fazla yaşama eğiliminde oldukları görülmüştür. Ancak bazı çalışmalarda kız ve erkek ergenler arasında depresyon (Masten vd., 2003), anksiyete (Özbay, 2003), benlik saygısı (Aktuğ, 2006; Yenidünya, 2005), somatizasyon (Masi vd., 2000; Özbay, 2003) ve düşmanlık (Kapıkıran, 2001; Özbay, 2003) psikolojik belirtileri açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Yurtiçi ve yurtdışı alan yazında EYBÖ kullanılarak gerçekleştirilen çalışmalarda (Çelikkaleli vd., 2006; Çelikkaleli, 2010; Lackaye vd., 2006; Landon vd., 2007; Muris, 2001, 2002; Muris vd., 2008; Telef, 2011; Willemse, 2008) depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon, düşmanlık, duygusal ve davranışsal problemler, öğrenme güçlüğü gibi birçok psikolojik yapı ve belirtinin ergenler üzerinde incelendiği göze çarpmaktadır. Ancak yapılan tüm bu çalışmaların ortaokul (6, 7, 8. sınıflar) ve liselerde öğrenimlerine devam etmekte olan ergenler üzerinde gerçekleştirildiği ve üniversitede öğrenimlerine devam etmekte olan ergenler üzerinde yürütülen herhangi bir araştırmanın olmadığı göze çarpmaktadır. Ayrıca, ergenlik dönemindeki psikolojik semptomlar ile ilgili yapılacak araştırmaların yetişkinlikte yaşanan semptomların nedenleri hakkında önemli ipuçları verebileceği (Hetland vd., 2002) ve farklı psikolojik semptomlar ile öz-yeterliğin spesifik alanları arasındaki özel ilişkilerin yeni çalışmalarla incelenmesinin yararlı olacağı (Muris, 2002) ifade edilmektedir. Alan yazındaki böylesi bir

İhtiyaçtan yola çıkılarak oluşturulan bu araştırma ile üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançları üzerindeki etkilerinin ortaya çıkarılması sağlanabilecektir. Diğer yandan, alan yazında öz-yeterlik inançları ile farklı psikolojik belirtiler açısından cinsiyetler arasında oluşan çelişkili sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırma kapsamında elde edilecek bulguların her iki alandaki cinsiyet farklılıklarına ilişkin belirsizliğin aydınlatılma sürecine önemli katkılar sağlayacağı düşünülebilir.

Ayrıca öz-yeterlik inançları ve psikolojik belirtilerin üniversite düzeyindeki ergenler üzerinde incelenmesi alan yazın açısından öncü bir nitelik taşımaktadır. Bu çalışmada psikolojik belirtilerin üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançları üzerinde ne derece etkili olduğunun ortaya çıkarılmasının, özellikle bu dönemdeki ergenlerle çalışan psikolojik danışman, psikolog ve psikiyatristlerin koruyucu, önleyici ve tedavi edici müdahale çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Tüm bu açıklamalar ışığında mevcut çalışmanın genel amacı, üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançlarını ne düzeyde yordadığını ve öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtileri öz-yeterlik inançlarını yordamakta mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtileri cinsiyetlerine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançlarını ne düzeyde yordadığının ve öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla yapılan bu araştırma betimsel yöntemle yapılmış bir alan taraması niteliğindedir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, Mersin Üniversitesi'nin farklı fakülte ve yüksekokullarından çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden toplam 845 gönüllü üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Ulaşılması kolay ve araştırmaya katılımında gönüllü olan bu öğrencilerin seçiminde kolaylıkla bulunabileni örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Erkuş, 2013). Yaşları 17-25 ($\bar{X}=20.69$, $ss=1.68$) arasında değişen üniversite öğrencilerinin 409'u kız (%48.4) ve 436'sı erkek (%51.6)'tir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Üniversite öğrencilerinin cinsiyet, yaş, öğrenim gördüğü fakülte ve yüksekokul gibi bilgilerinin belirlenmesi amacıyla oluşturulan bu form araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği (EYBÖ): Ergenlerin öz-yeterlik inançlarını belirleyebilmek için Muris (2001) tarafından geliştirilen ve Çelikkaleli vd. (2006) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği" 23 madde ve 3 alt ölçekten oluşmaktadır. Akademik Yetkinlik Beklentisi (AYB), Duygusal Yetkinlik Beklentisi (DYB) ve Sosyal Yetkinlik Beklentisi (SYB) olarak adlandırılan bu 3 alt ölçek için ayrı ayrı puanlar elde edilebildiği gibi toplam puan da elde edilebilmektedir. EYBÖ'nün her bir maddesi 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasında beş dereceli bir ölçek üzerinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar 23 ile 115 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan yetkinlik düzeyinin yüksek olduğuna ve ölçekten alınan düşük puan ise yetkinlik düzeyinin düşük olduğuna işaret etmektedir. EYBÖ'nin iç tutarlık katsayısı .78; AYB, DYB ve SYB alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları sırasıyla .64, .69 ve .71 olarak

hesaplanırken, 91 kişi üzerinde gerçekleştirilen test-tekrar test güvenilirlik katsayısı EYBÖ için .85, AYB, DYB ve SYB alt ölçekleri için ise sırasıyla .77, .73 ve .65 olarak hesaplanmıştır. Türkçe'ye uyarlama çalışması lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen ölçeğin bu çalışma kapsamındaki üniversite öğrencileri üzerinde kullanılıp kullanılmayacağı doğrulayıcı faktör analizi ile incelenmiştir. Kendi alt faktörü dışındaki faktörlere yük verdiği görülen 11, 19 ve 23 numaralı maddelerin çıkarılmasıyla modifiyeli olarak elde edilen uyum indeksleri ($\chi^2=789.90$, $df=165$, $p=.000<.001$; RMSEA, .067; $\chi^2/df=4.78$; NNFI=.90; CFI=.92; GFI=.91; AGFI=.89; SRMR=.063) incelendiğinde, tüm indekslerin kabul edilebilir sınırlar içinde olduğu ve ölçeğin üç faktörlü yapısını doğruladıkları söylenebilir. Ayrıca bu araştırma kapsamında EYBÖ'nin iç tutarlık katsayısı .82; AYB, DYB ve SYB alt ölçeklerinin iç tutarlık katsayıları sırasıyla .72, .74 ve .73 olarak bulunmuştur. Diğer yandan, öz-yeterlik kavramı Türkiye'deki alan yazında bazı araştırmacılar tarafından "Yetkinlik Beklentisi", bazıları tarafından ise "Öz-Yeterlik" olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmanın bütününde, herhangi bir kavram kargaşasına yol açmamak için kavramın "Öz-yeterlik" olarak kullanılması benimsenmiştir. Ancak, ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapan araştırmacıların kavramı "Yetkinlik Beklentisi" olarak çevirerek kullanmalarından ötürü, ölçeğin isminde bir değişiklik yapmamak ve orijinaline sadık kalmak amacıyla yalnızca ölçeğin ve alt boyutlarının geçtiği yerlerde bu çeviri kullanılmıştır.

Kısa Semptom Envanteri (KSE): 53 maddeden oluşan ve Likert tipi bir kendini değerlendirme ölçeği olan KSE çeşitli psikolojik belirtileri taramak için kullanılmaktadır. KSE'nin psikometrik özellikleri, SCL-90-R'nin aynı dokuz boyutuna dayalı olarak geliştirilmiştir. KSE de tıpkı SCL-90-R'de olduğu gibi 9 alt ölçek ve 3 global indeksten oluşmaktadır. Bunlar; Somatizasyon, Obsesif-Kompulsif Bozukluk, Kişiler Arası Duyarlık, Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Düşmanlık, Fobik Anksiyete, Paranoid Düşünceler ve Psikotizm; Rahatsızlık Ciddiyet İndeksi, Belirti Toplamı İndeksi ve Semptom Rahatsızlık İndeksi. KSE'de her bir alt ölçek için ayrı puanlar elde edilebildiği gibi üç indeks için de puan elde edilebilmektedir. Derogatis (1992) tarafından kısaltılan KSE'nin Türkçe'ye uyarlaması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin "Anksiyete (ANK)", "Depresyon (DEP)", "Olumsuz Benlik (OB)", "Somatizasyon (SOM)" ve Düşmanlık (DÜŞ)" olmak üzere 5 faktörden oluştuğu bulunmuştur. KSE'nin her bir maddesi 0 (hiç) ile 4 (çok fazla) arasında beş dereceli bir ölçek üzerinde puanlanmaktadır. Ölçeğin alt ölçek puanlarından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları 0.55 ile 0.86 arasında değişmektedir (Akt: Savaşır ve Şahin, 1997). Bu araştırma kapsamında ölçeğin alt ölçek puanlarından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının 0.76 ile 0.89 arasında değiştiği görülmüştür.

Uygulama ve Verilerin Analizi

Gönüllülük ilkesi doğrultusunda çalışmaya katılmayı kabul eden üniversite öğrencilerine araştırmanın amacı konusunda bilgi verildikten sonra, uygulamalar; öğrenciler ders arasındayken sınıf ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Uygulanan ölçme araçlarını tam ve doğru olarak dolduran öğrencilerin verileri değerlendirilmeye alınırken, ölçme araçlarının herhangi birinde eksikliği olanların verileri değerlendirmeye alınmamıştır. Bu doğrultuda çalışmaya dahil edilen 879 öğrenciden bu kriterleri karşılamayan 13'ü kız ve 21'i erkek olmak üzere toplam 34 öğrencinin araştırma grubundan çıkarılması sonucu toplam 845 öğrenciden elde edilen veriler SPSS 17.0 ve Lisrel 8.7 paket programıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde bağımsız gruplar için t-Testi, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve YEM analizi kullanılmıştır. YEM analizine geçmeden önce yapılan uç değerler analizi sonucunda veri setinde uç değere rastlanmamıştır. Çok yönlü uç değerler için Mahalanobis uzaklığı belirlenmiş, kritik ki-kare değerleri üzerinden karşılaştırmalar yapılmış ve hesaplanan ki-kare değerinin üzerinde herhangi bir veri bulunmamıştır. Tek değişkenli normallik için basıklık ve çarpıklık katsayıları hesaplanmış ve

dağılımın normal olduğu görülmüştür. Çoklu bağlantı problemini araştırmak için incelenen varyans artış faktörü (VIF) ve tolerans değerlerine göre VIF değerinin 10'dan küçük, tolerans değerinin .2'den büyük (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2014) sonuçlar üretmediği görülmüştür. Çok değişkenli istatistiksel çalışmaların yapılabilmesi için gerekli varsayımların karşılandığı görüldükten sonra En çok olabilirlik (Maximum Likelihood, ML) yöntemi ile gerçekleştirilen YEM analizi ve DFA'nde model uyum iyiliğini değerlendirmek için çeşitli uyum indeksi kriterleri kullanılmıştır [χ^2/sd , RMSEA (Root mean square error of approximation), SRMR (Standardized root mean square error of approximation), NNFI (Non-normed fit index), GFI (Goodness of fit index), AGFI (Adjusted goodness of fit index), CFI (Comparative fit index)]. Ölçeklerin güvenilirliğine ilişkin iç tutarlık puanları ise Cronbach alfa katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Analizlerde hata payı üst sınırı 0.01 olarak kabul edilmiştir.

Bulgular

Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtilerinin Öz-Yeterlik İnançlarını Yordamasına İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin ölçme araçlarına verdikleri tepkilerden elde edilen ilişki katsayılarını ortaya koymak için öncelikle korelasyon analizi yapılmıştır. Daha sonra üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançlarını yordamasını incelemek için YEM analizi gerçekleştirilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin ölçme araçlarına verdikleri tepkilerden elde edilen ilişki katsayıları Tablo 1'de verilmiştir.

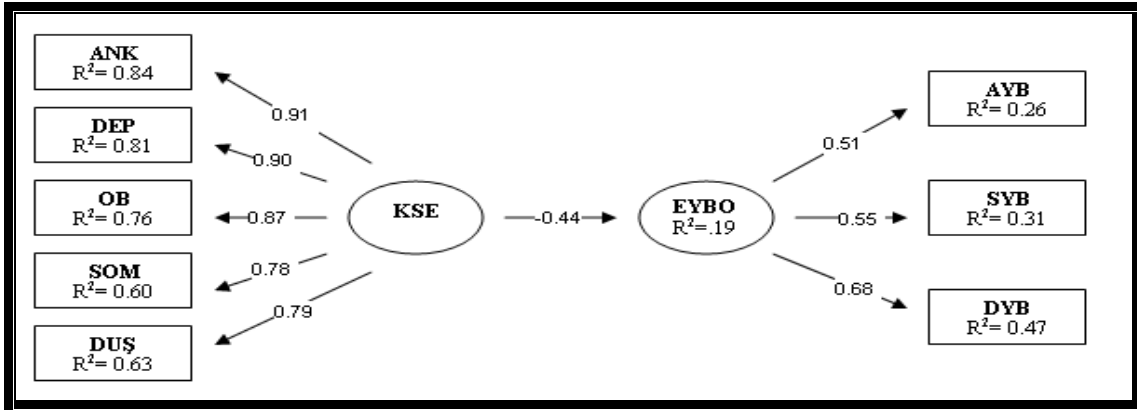
Tablo 1: Üniversite öğrencilerinin ölçme araçlarına verdikleri tepkilerden elde edilen ilişki katsayıları

	Toplam EYBÖ	SYB	AYB	DYB
KSE				
Anksiyete (ANK)	-.300**	-.175**	-.229**	-.247**
Depresyon (DEP)	-.285**	-.175**	-.196**	-.235**
Olumsuz Benlik (OB)	-.303**	-.252**	-.201**	-.191**
Somatizasyon (SOM)	-.168**	-.096**	-.131**	-.148**
Düşmanlık (DÜŞ)	-.269**	-.103**	-.215**	-.318**

**p< .01 (KSE: Kısa Semptom Envanteri; ANK: Anksiyete; DEP: Depresyon; OB: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; DÜŞ: Düşmanlık; EYBÖ: Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği; SYB: Sosyal Yetkinlik Beklentisi; AYB: Akademik Yetkinlik Beklentisi; DYB: Duygusal Yetkinlik Beklentisi)

Tablo 1'de, üniversite öğrencilerinin ölçme araçlarına verdikleri tepkilerden elde edilen ilişki katsayılarının istatistiksel olarak negatif yönde .01 düzeyinde anlamlı olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle KSE'nin alt ölçek puanlarıyla (DÜŞ alt ölçeği dışında) en yüksek ilişki katsayılarına EYBÖ puanlarının sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca DYB alt ölçek puanlarının KSE'nin OB alt ölçek puanları dışındaki tüm alt ölçek puanları açısından SYB ve AYB alt ölçek puanlarından daha yüksek; SYB alt ölçek puanlarının ise KSE'nin OB alt ölçek puanları dışındaki tüm alt ölçek puanları açısından AYB ve DYB alt ölçek puanlarından daha düşük ilişki katsayılarına sahip olduğu göze çarpmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin psikolojik belirtilerinin öz-yeterlik inançlarını yordamasındaki katkısına ilişkin yapısal model sonuçları Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1: Üniversite Öğrencilerinin Öz-yeterlik İnançlarının Yordanmasına İlişkin Yapısal Model Sonuçları

Şekil 1’de, en yüksek olabilirlik (maximum likelihood) yöntemi kullanılarak test edilen yapısal modelin kabul edilebilir düzeyde uyum iyiliği değerlerine sahip olduğu ($\chi^2=92.57$, $df=19$, $p=.000<.001$; $\chi^2/sd=4.87$; $RMSEA=.068$; $SRMR=.027$; $NFI=.98$; $NNFI=.98$; $GFI=.97$, $AGFI=.95$, $CFI=.99$) göze çarpmaktadır. Diğer yandan, varyansı açıklama oranlarına göre, KSE örtük değişkeni, ANK alt ölçeğinin %84’ünü, DEP alt ölçeğinin %81’ini, OB alt ölçeğinin %76’sını, SOM alt ölçeğinin %60’ını ve DÜŞ alt ölçeğinin %63’ünü açıklarken; EYBÖ örtük değişkeni, AYB alt ölçeğinin %26’sını, SYB alt ölçeğinin %31’ini ve DYB alt ölçeğinin %47’sini açıklamaktadır. Ayrıca KSE’nin EYBO’ni negatif yönde anlamlı bir biçimde yordadığı ($\beta=-.44$, $t=-8.11$) ve EYBÖ varyansının %19’unu açıkladığı görülmektedir.

Üniversite Öğrencilerinin Öz-Yeterlik İnançları İle Psikolojik Belirtileri Üzerindeki Cinsiyet Farklılıklarına İlişkin Bulgular

Üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtileri üzerindeki cinsiyet farklılıklarına ilişkin “Bağımsız Gruplar İçin t-Testi” sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtileri üzerindeki cinsiyet farklılıklarına ilişkin “bağımsız gruplar için t-Testi” sonuçları

Ölçekler	Gruplar	n	\bar{X}	S	t	
EYBÖ	Kız	409	68.35	8.76	1.28	
		436	67.50	10.42		
	Erkek	409	26,32	4.20	1.39	
		436	25.89	4.63		
	AYB	Kız	409	22.63	4.14	4.94*
		Erkek	436	21.15	4.55	
DYB	Kız	409	19.40	3.69	-3.81*	
	Erkek	436	20.45	4.27		
KSE	Kız	409	12.74	8.73	1.65	
		436	11.75	8.75		
	Erkek	409	17.25	10.29	3.38*	
	Erkek	436	14.90	9.88		

OB	Kız	409	11.02	7.89	1.09
	Erkek	436	10.42	8.07	
SOM	Kız	409	7.49	6.19	3.05*
	Erkek	436	6.25	5.60	
DÜŞ	Kız	409	8.95	5.31	1.33
	Erkek	436	8.46	5.24	

**p< .01 (KSE: Kısa Semptom Envanteri; ANK: Anksiyete; DEP: Depresyon; OB: Olumsuz Benlik; SOM: Somatizasyon; DÜŞ: Düşmanlık; EYBÖ: Ergen Yetkinlik Beklentisi Ölçeği; SYB: Sosyal Yetkinlik Beklentisi; AYB: Akademik Yetkinlik Beklentisi; DYB: Duygusal Yetkinlik Beklentisi)

Tablo 2'deki bulgulara bakıldığında, ortalama ve standart sapma değerleri açısından kız öğrenci grubunun DYB alt ölçeği hariç diğer tüm ölçek ve alt ölçek puanları açısından erkek öğrenci grubuna göre daha yüksek puanlar elde ettiği göze çarpmaktadır. Ayrıca cinsiyet farklılıklarını belirlemek amacıyla yapılan t-Testi sonuçlarına göre, EYBÖ açısından AYB [t(830)=4.94, P<.05] ve DYB [t(830)=-3.81, P<.05] puanları arasında; KSE açısından ise DEP [t(830)=3.38, P<.05] ve SOM [t(830)=3.05, P<.05] puanları arasında anlamlı farklılıklara ulaşıldığı görülmektedir. Elde edilen farklılıkların da DYB açısından erkek öğrencilerin lehine olduğu, anlamlı farkın bulunduğu diğer tüm ölçek ve alt ölçek puanları açısından ise kız öğrencilerin lehine olduğu göze çarpmaktadır.

Tartışma/Sonuç

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançlarının yordanmasında psikolojik belirtilerin ne derece etkili olduğu ve öğrencilerin öz-yeterlik inançları ile psikolojik belirtilerinin cinsiyetlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında, üniversite öğrencilerinin toplam EYBÖ ve SYB, AYB, DYB alt ölçek puanları ile KSE'nin alt ölçekleri olan ANK, DEP, OB, SOM ve DÜŞ psikolojik belirtilerden elde edilen puanlar arasında istatistiksel olarak negatif yönde anlamlı korelasyon sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca psikolojik belirtilerin öz-yeterlik inancını negatif yönde anlamlı bir biçimde yordadığı ve öz-yeterlik inancı varyansının %19'unu açıkladığı bulunmuştur. Buna ek olarak, yapısal modelden elde edilen uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir değerlere sahip olduğu ve yapısal modelin kendisini oluşturan gözlenen ve örtük değişkenler arasındaki ilişkileri yeterince açıklayabildiği (Hu ve Bentler, 1999) görülmüştür. Bu bulgulara dayanarak, psikolojik belirtilerin üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançları varyansı üzerinde önemli bir değişken olduğu ve öz-yeterlik inançları arttıkça psikolojik belirtilerin azaldığı söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında, elde edilen bu bulguların Solberg ve Villarreal'in (1997) düşük öz-yeterlik inancının yüksek düzeyde psikolojik belirtilerle ilişkili olduğu yönündeki görüşlerini desteklediği ve alan yazında öz-yeterlik inançlarıyla psikolojik belirtiler arasında anlamlı ilişkiler olduğunu rapor eden araştırma sonuçlarıyla (Backenstrass vd., 2006; Bandura vd., 1996; Cast ve Burke, 2002; Çelikkaleli, 2010; Doğan Yatar ve Özden Yıldırım, 2023; Ehrenberg vd., 1991; Landon vd., 2007; Gaudio ve Herbert, 2006; Hermann ve Betz, 2004, 2006; İkiz ve Sakarya Çınkı, 2016; Luszczynska vd., 2005; Mercer, 2004; Mills vd., 2006; Muris vd., 2001; Muris, 2001, 2002; Palancı, 2023; Saltzman ve Holahan, 2002; Shikai vd., 2007; Suldo ve Shaffer, 2007; Thelwell vd., 2007; Telef, 2011; Wei vd., 2005; Willemse, 2008; Yavuz, 2021) benzerlik gösterdiği düşünülebilir.

Benzer biçimde, bu araştırmadan elde edilen sonuçlarda depresyon ve anksiyete belirtileri ile en yüksek ilişki katsayılarının EYBÖ'nin DYB alt faktöründen elde edildiğine ilişkin sonuçlarla, Mercer'in (2004) depresyon ve anksiyete belirtilerinin akademik alandan daha çok duygusal alanla ilişkili olduğu ve Valois ve diğerlerinin (2008) düşük duygusal öz-yeterliğin ergenlerde

anksiyete ve depresyona yol açtığı ve İkiz ve Sakarya Çinkı'nın (2016) duygusal öz-yeterlik düzeyleri artıkça depresyon, anksiyete, olumsuz benlik algısı, somatizasyon ve hostilete düzeylerinin azaldığı yönünde rapor ettikleri araştırma sonuçları tutarlılık göstermektedir. Ancak EYBÖ'nin AYB alt faktör puanları ile düşmanlık puanları arasında negatif bir ilişkinin bulunduğu bu araştırma sonuçlarıyla, aynı değişkenler arasında pozitif bir ilişki bulunduğu rapor edilen Willemse'nin (2008) araştırma sonuçları farklılık göstermektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda, kızların EYBÖ'nün DYB alt ölçeği hariç diğer tüm ölçek ve alt ölçek puan ortalamaları ve standart sapma değerleri açısından erkeklere göre daha yüksek puanlar elde ettiği görülmektedir. Elde edilen bu sonuçlar toplam EYBÖ ve alt ölçekleri açısından Telef'in (2011) çalışmasıyla; anksiyete bozuklukları açısından Muris'in (2002), psikolojik belirtiler açısından Telef'in (2011) çalışmaları ile depresyon belirtisi açısından da Muris'in (2001, 2002) çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Ancak toplam EYBÖ açısından Muris'in (2001, 2002), SYB ve AYB alt ölçekleri açısından Muris'in (2001) erkeklerin ortalama ve standart sapma değerlerinin daha yüksek olduğunu bulan çalışmaları ile DYB açısından kızların ortalama ve standart sapma değerlerinin daha yüksek olduğunu bulan Willemse'nin (2008) çalışmalarıyla ise farklılık göstermektedir.

Benzer biçimde, cinsiyet farklılıkları açısından da DYB alt ölçeği dışında anlamlı farkın bulunduğu diğer tüm ölçek ve alt ölçek puanları açısından kızların lehine anlamlı sonuçların elde edildiği görülmektedir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, toplam EYBÖ açısından kızlar lehine elde edilen bulguların Muris (2001, 2002) ve Willemse'nin (2008) sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği, bu iki cinsiyet arasında herhangi bir fark bulmayan Landon ve arkadaşları (2007) ile Telef'in (2011) çalışmalarıyla farklılaştığı göze çarpmaktadır. Ayrıca EYBÖ'nin SYB ve AYB alt ölçekleri açısından kızlar lehine elde edilen sonuçlar alan yazındaki benzer çalışmalarla (Bandura, 1999; Bandura vd., 2001; Bandura, 2002; Coleman, 2003; Muris, 2001, 2002; Öztürk ve Şahin, 2007; Saunders vd., 2004; Sayma, 2001; Telef, 2011; Vera vd., 2004; Willemse, 2008; Yardımcı, 2007) paralellik göstermektedir. Ancak alan yazındaki erkekler lehine fark bulan (Bandura vd., 1999; Koparan vd., 2009) ve herhangi bir cinsiyet farkı bulmayan (Biçer, 2009; Bilgin, 1996; Çelikkaleli ve Gündüz, 2010; Fıncıoğlu, 2005; Smith ve Betz, 2000; Suldo ve Shaffer, 2007; Wettersen vd., 2005) araştırma sonuçlarıyla da farklılık göstermektedir. AYB ve SYB açısından kızlar lehine elde edilen sonuçların, özellikle çağdaş cinsiyet rollerinin sosyalleşme sürecine bağlı olarak, kızların geleneksel cinsiyet rollerindeki değişim ve gelişmeleri paralelinde açıklanabileceği düşünülmektedir. Bu durumda cinsiyet rollerinin değişmesine yol açan çağdaşlaşma süreci, kızların kişilerarası ve sosyal ilişkiler kurmalarını sağlayabilecek yaşantılar sunarak sosyal öz-yeterlik inançlarının; planlı, programlı ve düzenli çalışma alışkanlığı kazandırarak akademik öz-yeterlik inançlarının yükselmesine yardımcı olmuş olabilir.

Diğer yandan, DYB alt ölçeği açısından erkekler lehine elde edilen sonuçlar benzer çalışmalarla (Bussey ve Bandura, 1999; Çelikkaleli ve Gündüz, 2010; Telef, 2011) paralellik gösterirken, kızlar lehine elde edilen araştırma sonuçlarıyla (Bandura vd., 2001; Bandura, 2002; Muris, 2001, 2002; Willemse, 2008) farklılık göstermektedir. Ancak kızların anksiyete ve depresyon puanları açısından erkeklere göre daha yüksek, DYB alt ölçek puanları açısından ise daha düşük sonuçlara ulaşılması, Muris'in (2001, 2002) kızların erkeklerden daha düşük duygusal öz-yeterlik sergiledikleri ve yüksek düzeyde anksiyete ve depresyona maruz kaldıkları yönündeki açıklamalarıyla paralellik göstermektedir. Buna ek olarak, bu çalışmada DYB açısından erkekler lehine elde edilen bulguların, benzer bir çalışmada Telef'in (2011) ifade ettiği yorumlarla açıklanabileceği düşünülebilir. Telef'e (2011) göre, erkeklerin DYB'lerinin yüksek çıkmasında toplumumuzdaki erkeklere yönelik cinsiyet rolleri ile ilgili algılamalar etkili olmuş olabilir. Erkek çocuklarının duygularını kontrol edememelerinin bir zayıflık belirtisi olarak değerlendirilmesi,

erkeklerin olumsuz duygular ile baş etme yeteneklerini geliştirmiş olabilir. Ayrıca ergenlik döneminde erkeklerin kızlara göre olumsuz duyguları daha az yaşamaları ve olumsuz duygularla daha kolay başa çıkabilmeleri DYB'lerinin yüksek olmasının bir diğer nedeni olabilir.

Farklı bir açıdan bakıldığında, görece yüksek düzeyde öz-yeterlik inancı ruh sağlığını koruyucu bir işlev üstlenmektedir (Sahranç, 2007) ve ergenlerin olumsuz yaşam olayları ile baş etmesine yardımcı olarak onları anksiyete ve depresyon gibi psikolojik problemlerden korumaktadır (Muris, 2002). Bu çalışmada, kızlarda hem öz-yeterlik inançları (DYB hariç), hem de tüm psikolojik belirtiler açısından erkeklere göre daha yüksek elde edilen ortalama puanlar, Sahranç (2007) ile Muris'in (2002) görüşleriyle çelişen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çünkü öz-yeterlik puanları yükseldikçe, psikolojik belirti puanları da yükseldiği görülen kızlarda böylesi bir sonucun altında yatan faktörlerin ortaya çıkarılması son derece önemli bulunmuştur. Bu durumda, Kapıkıran'ın (2001) toplumda kadınların yetiştirilme tarzı, kendilerini yeterince ifade edememeleri, kendi istekleri ile toplum beklentilerinin uyumsuzluğu, sınırlı sosyal çevre ve etkinlikler, sosyal destek olanaklarının sınırlı olması gibi faktörlerin ruh sağlıklarını olumsuz etkilediği ve kızların en acil yardıma gereksinmesi olan kişiler olduğu yönündeki açıklamalarıyla, bu çalışmadan elde edilen sonuçların örtüştüğü düşünülebilir.

Buna ek olarak, psikolojik belirtilerin tamamında cinsiyet farklılıkları açısından kızlar lehine elde edilen bulguların alan yazındaki benzer çalışma sonuçlarıyla (Bandura vd., 1999; Coelho vd., 2002; Costello vd., 2005; Deniz vd., 2004; Erol vd., 2002; Hankin vd., 2007; Kapıkıran, 2001; Kinnunen vd., 2010; Kirkaldy vd., 2003; Muris, 2001, 2002; Muris vd., 2004; Özbay, 2003; Palapattu vd., 2006; Puskar vd., 2003; Saföz-Güven, 2008; Soylu, 2002; Takakura ve Sakihara, 2000; Telef, 2011; Willemse, 2008; Yavuz, 2021) paralel olduğu görülmektedir. Ancak bazı çalışmalarda kız ve erkek ergenler arasında herhangi anlamlı bir fark bulmayan çalışma sonuçlarıyla (Aktuğ, 2006; Kapıkıran, 2001; Masi vd., 2000; Masten vd., 2003; Özbay, 2003; Yenidünya, 2005) farklılık göstermektedir. Bu aşamada, tüm psikolojik belirtiler açısından en yüksek puan ortalamalarının ve cinsiyetler açısından anlamlı farklılıkların yalnızca kız ergen grubunda elde edilmesi sonucunun, Köknel'in (2005) iç salgı bezleri ve hormonal yapının etkisi ile kadınların depresyon, anksiyete, stres gibi durumlara daha yatkın oldukları yönündeki biyolojik bakış açısıyla açıklanabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançlarının yordanmasında psikolojik belirtilerin etkisinin incelendiği bu araştırmadan elde edilen bulgularda, psikolojik belirtilerin öz-yeterlik inançlarını negatif yönde anlamlı bir biçimde yordadığı ve öz-yeterlik inancı varyansının %19'unu açıkladığı bulunmuştur. Ayrıca EYBÖ'nin üniversite öğrencileri üzerinde geçerli ve güvenilir bir biçimde kullanılabileceği görülmüştür. Diğer yandan, betimsel istatistikler ve t testi sonuçlarına bakıldığında, kızların EYBÖ'nün DYB alt ölçeği hariç diğer tüm ölçek ve alt ölçek puan ortalamaları ve standart sapma değerleri açısından toplam grup ve erkeklere göre daha yüksek puanlar elde ettiği ve cinsiyet farklılıkları açısından da DYB alt ölçeği dışında anlamlı farkın bulunduğu diğer tüm ölçek ve alt ölçek puanları açısından kızların lehine anlamlı sonuçların elde edildiği görülmüştür.

Bu araştırmanın sınırlılıklarından bir tanesi çalışma grubunun Mersin Üniversitesi'nin farklı birimlerinde öğrenim gören öğrencilerden oluşmasıdır. Bu nedenle elde edilen sonuçlar yalnızca benzer özelliklere sahip gruplara genellenebilir. Yeni yapılacak çalışmalarda gerek farklı üniversitelerdeki öğrenciler, gerekse farklı öğretim kademelerinde yer alan öğrenciler örnekleme dahil edilerek araştırmanın kapsamı genişletilebilir. Bunu yaparken öz-yeterlik varyansı üzerinde etkili olabileceği düşünülen farklı sosyo-demografik ve psikolojik değişkenlerin de dikkate alınması da yararlı olacaktır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı bu araştırma kapsamında bağımsız değişken olarak psikolojik belirtilerin incelenmesidir. Elde edilen sonuçlarda psikolojik

belirtilerin üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inancı varyansının yalnızca %19'unu açıkladığı görülmüştür. Bu durumda kalan %81'in hangi değişkenler tarafından açıklandığının yeni çalışmalarla ortaya çıkarılması gerekmektedir.

Nicel araştırma yöntem ve tekniklerinin sınırlılığı çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada EYBÖ ve alt ölçekleri için ortalama, standart sapma ve cinsiyet farklılıklarına ilişkin çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Alan yazındaki benzer sonuçlardan ötürü, bu konunun nitel araştırma yöntem ve tekniklerinin de kullanıldığı yeni çalışmalarla derinlemesine incelenmesi yararlı olacaktır. Böylece öz-yeterlik ve cinsiyet değişkenleri açısından ortaya çıkan belirsizliğin giderilmesi sürecine önemli katkılar sağlanabilecektir.

Diğer yandan, bu çalışmada üniversite öğrencilerinin öz-yeterlik inançlarının psikolojik belirtilerle baş etmede önemli bir tampon görevi üstlenen değişken olduğu görülmüştür. Bu nedenle üniversite öğrencileriyle yakın ilişkide olan akademik danışmanlar ve öğretim elemanlarının, eğitim-öğretim sürecine ilişkin plan ve programlarında onların öz-yeterlik inançlarını geliştirmeye ve arttırmaya yönelik etkinliklere yer vermeleri yararlı olacaktır. Ayrıca Muris (2002) öz-yeterliği arttırmada psikoterapi'nin önemli bir araç olduğunu ve duygusal, akademik, sosyal ilişkilere dayalı öz-yeterlikleri geliştirici programların anksiyete ve depresyon gibi psikolojik belirtileri azaltabileceğini belirtmektedir. Bu durumda, ruh sağlığı alanlarında çalışan uzmanların psikolojik belirtilerle ilgili problem yaşayan öğrencilerin, bu problemlerle etkili bir biçimde baş etmelerine yardımcı olma sürecinde psikolojik danışma ve psikoterapi uygulamalarını öz-yeterlik inançlarını da dikkate alarak gerçekleştirmeleri yararlı olacaktır. Ayrıca üniversite bünyesindeki Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezlerinin (PDREM) üniversite öğrencilerinin ruh sağlığını koruyucu bir faktör olduğu görülen öz-yeterliği arttırmaya yönelik grup rehberliği, grupla psikolojik danışma, psikodrama vb. müdahale çalışmaları planlamalarının önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Aktuğ, T. (2006). *Ergenlerde akran baskısı ve benlik saygısının incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin).
- Backenstrass, M., Schwarz, T., Fiedler, P., Joest, K., Reck, C., Mundt, C., & Kronmueller, K. T. (2006). Negative mood regulation expectancies, self-efficacy beliefs, and locus of control orientation: Moderators or mediators of change in the treatment of depression? *Psychotherapy Research, 16*(2), 250–258.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review, 84*, 191-215.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bandura, A. (1989, September). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist, 44*, 1175–1184.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Bandura, A. (1999). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Asian Journal of Social Psychology, 2*, 21–41.
- Bandura, A., Pastorelli, C., Barbaranelli, C., & Caprara, G. V. (1999). Self-Efficacy pathways to childhood depression. *Journal of Personality and Social Psychology, 76*, 258–269.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Pastorelli, C., & Regalia, C. (2001). Sociocognitive

- self-regulatory mechanisms governing transgressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 125–135.
- Bandura, A. (2002). Social cognitive theory in cultural context. *Journal of Applied Psychology: An International Review*, 51, 269–290.
- Biçer, E. (2009). *Parçalanmış ve tam aileye sahip ergenlerin atılganlık ve sosyal öz-yeterlik beklenti düzeylerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bilgin, M. (1996). *Grup rehberliğinin sosyal öz-yeterlik beklentisi üzerindeki etkisine yönelik deneysel bir çalışma*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106, 676–713.
- Cast, A. D., & Burke, P. J. (2002). A theory of self-esteem. *Social Forces*, 80(3), 1041–1068.
- Coelho, R., Martins, A., & Barros, H. (2002). Clinical profiles relating gender and depressive symptoms among adolescents ascertained by the Beck Depression Inventory II. *European Psychiatry*, 17, 222- 226.
- Cole, T., & Sapp, G. L. (1988). Stress, locus of control and achievement of high school seniors. *Psychological Reports*, 63(2), 355-359.
- Coleman, K. P. (2003). Perception of parent-child attachment, social self-efficacy and peer relationships in middle childhood. *Human Development and Family Studies*, 12, 351–368.
- Costello, E. J., Egger, H. L., & Angold, A. (2005). The Developmental epidemiology of anxiety disorders: Phenomenology, prevalence, and comorbidity. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 14, 631–648.
- Çelikkaleli, Ö., Gündoğdu, M. ve Kiran-Esen, B. (2006). Ergenlerde yetkinlik beklentisi ölçeği: Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eurasian Journal of Educational Research*, 25, 62–72.
- Çelikkaleli, Ö. (2010). *Ergenlerin yetkinlik inançları ile depresyon, benlik saygısı, iç-dış kontrol odağı, sürekli öfke ve öfke ifade biçimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Doktora tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Çelikkaleli, Ö. ve Gündüz, B. (2010). Ergenlerde problem çözme becerileri ve öz-yeterlik inançları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 361–377.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyükoztürk, Ş. (2014). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deniz, M. E., Avşaroğlu, S. ve Hamarta, E. (2004). Psikolojik danışma servisine başvuran üniversite öğrencilerinin psikolojik belirti düzeyleri. *S.Ü. Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 1-12.
- Doğan Yatar, M. ve Özden Yıldırım, M. S. (2023). Üniversite öğrencilerinde somatizasyon eğiliminin yordanmasında stresle başa çıkma yöntemleri, genel öz yeterlik inancı ve bilişsel esnekliğin rolü. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 10(2), 188–213.
- Dolgin, K. G. (2018). *The adolescent: Development, relationships, and culture* (14th ed.). Boston, MA: Pearson.
- Erkuş, A. (2013). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma modeli* (4. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Erol, A., Toprak, G. ve Yazıcı, F. (2002). Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 3, 48-57.
- Fırıncioğlu, H. (2005). *Adlerian odaklı grupta psikolojik danışmanın öğrencilerin sosyal öz-yeterlik beklenti düzeyleri üzerindeki etkisine yönelik deneysel bir çalışma*. Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Gaudiano, B. A., & Herbert, J. D. (2006). Self-Efficacy for social situations in adolescents with generalized social anxiety disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 35(2), 209–223.
- Hankin, B. L., Mermelstein, L., & Roesch, L. (2007). Sex differences in adolescent depression: Stress exposure and reactivity models. *Child Development*, 78, 279- 295.
- Hermann, K. S., & Betz, N. E. (2004). Path models of the relationships of instrumentality and expressiveness to social self-efficacy, shyness, and depressive symptoms. *Sex Roles*, 51, 55–66.
- Hermann, K. S., & Betz, N. E. (2006). Path models of the relationships of instrumentality and expressiveness, social self–efficacy, and self–esteem to depressive symptoms in college students. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 25(10), 1086–1106.
- Hetland, J., Torsheim, T., & Aaro, L. E. (2002). Subjective health complaints in adolescence: Dimensional structure and variation across gender and age. *Scandinavian Journal of Public Health*, 30, 223–230.
- Hu, L. T., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structural analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6, 1–55.
- İkiz, F. E., & Sakarya Çınkı, Ö. (2016). Ergenlerin ruhsal belirtileri ile duygusal özyeterlik düzeylerinin incelenmesi. *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(14), 333-348.
- Kapıkıran, N. A. (2001). Lise öğrencilerindeki psikopatolojik belirtilerin cinsiyet ve sınıf değişkenleri açısından incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 34-39.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Kinnunen, P., Laukkanen, E., & Kylvä, J. (2010). Associations between psychosomatic symptoms in adolescence and mental health symptoms in early adulthood. *International Journal of Nursing Practice*, 16, 43-50.
- Kirkcaldy, B., Siefen, G., & Furnham, A. (2003). Gender, anxiety-depressivity and self-image among adolescents. *European Psychiatry*, 18, 50-58.
- Koparan, Ş., Öztürk, F., Özkılıç, F. ve Şenişik, Y. (2009). An investigation of social self-efficacy expectations and assertiveness in multi-program high school students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 623–629.
- Köknel, Ö. (2005). *Depresyon: Ruhsal çöküntü*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Lackaye, T., Margalit, M., Ziv, O., & Ziman, T. (2006). Comparisons of self-efficacy, mood, effort, and hope between students with learning disabilities and their non-LD-matched peers. *Learning Disabilities Research & Practice*, 21(2), 111–121.
- Landon, T. M., Ehrenreich, J. T., & Pincus, D. B. (2007). Self-efficacy: A comparison between clinically anxious and non-referred youth. *Child Psychiatry and Human Development*, 38, 31–45.
- Luszczynska, A., Gutierrez-Dona, B., & Schwarzer, R. (2005). General self-efficacy in various

- domains of human functioning: Evidence from five countries. *International Journal of Psychology*, 40(2), 80–89.
- Masi, G., Favilla, L., Millepiedi, S., Mucci, M., Rundell, J. R., & Engel, C. C. (2000). Somatic symptoms in children and adolescents referred for emotional and behavioral disorders. *Psychiatry*, 63, 140-159.
- Masten, W. G., Caldwell-Colbert, A. T., Williams, W., Jerome, W. W., Mosby, L., Barrios, Y., & Helton, J. (2003). Gender differences in depressive symptoms among Mexican adolescents. *Anales de Psicologia*, 19, 91-95.
- Mercer, K. L. (2004). *Relations of self-efficacy to symptoms of depressions and anxiety in adolescents with learning disabilities*. Doctoral dissertation, The University of British Columbia, Canada. Retrieved from <http://hdl.handle.net/2429/16173>
- Mills, N., Pajares, F., & Herron, C. (2006). A reevaluation of the role of anxiety: Self-efficacy, anxiety, and their relation to reading and listening proficiency. *Foreign Language Annals*, 39(2), 273–292.
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145–149.
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R., & Meesters, C. (2001). Protective and vulnerability factors of depression in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 555–565.
- Muris, P. (2002). Relationships between self-efficacy and symptoms of anxiety disorders and depression in a normal adolescent sample. *Personality and Individual Differences*, 32, 337–348.
- Muris, P., Meesters, C., Morren, M., & Moorman, L. (2004). Anger and hostility in adolescents: Relationships with self-reported attachment style and perceived parental rearing styles. *Journal of Psychosomatic Research*, 57, 257–264.
- Muris, P., Mayer, B., Lint, C. V., & Hofman, S. (2008). Attentional control and psychopathological symptoms in children. *Personality and Individual Differences*, 44, 1495–1505.
- Özbay, D. (2003). *Lise öğrencilerinin psikopatolojik özellikleri ile kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Öztürk, M. O. (2001). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (Yenilenmiş 8. Basım). Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Öztürk, F. ve Şahin, S. K. (2007). Spor yapan ve yapmayan 9–13 yaş grubu bireylerin sosyal öz-yeterlik beklentisi puanlarının karşılaştırılması. *Elementary Education Online*, 6, 469-479.
- Palancı, M. (2023). Üniversite öğrencilerinin algılanan kontrol düzeyi ve sosyal öz yeterlik algılarının psikolojik semptomlarla ilişkisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 477-487.
- Palapattu, A. G., Kingery, J. N., & Ginsburg, G. S. (2006). Gender role orientation and anxiety symptoms among African American adolescents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 441-449.
- Puskar, K. R., Sereika, S. M., & Haller, L. L. (2003). Anxiety, somatic complaints and depressive symptoms in rural adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 16(3), 102-111.
- Saföz-Güven, İ. K. (2008). *Fen ve genel lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyometrik statülerine göre öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türleri*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Sahraç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluluk kaygı ve yaşam doyumu ile ilişkili bir akış modeli*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Saltzman, K. M., & Holahan, C. J. (2002). Social support, self-efficacy, and depressive symptoms: An integrative model. *Journal of Social and Clinical Psychology, 21*(3), 309–322.
- Santrock, J. W. (2020). *Ergenlik (Adolescence)* (Çev. Ed. D.M. Siyez). Ankara: Nobel Yayınları.
- Saunders, J., Davis, L., Williams, T., & Williams, J. H. (2004). Gender differences in self perceptions on academic outcomes: A study of african- american high school students. *Journal of Youth and Adolescence, 33*(1), 81-90.
- Sayma, H. İ. (2001). *İlköğretim 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sosyal yeterlik beklentilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Savaşır, I. ve Şahin, N. H. (1997). *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Shikai, N., Uji, M., Chen, Z., Hiramura, H., Tanaka, N., Shono, M., & Kitamura, T. (2007). The role of coping styles and self-efficacy in the development of dysphoric mood among nursing students. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 29*, 241-248.
- Smith, H. M., & Betz, N. E. (2002). An Examination of efficacy and esteem pathways to depression in young adulthood. *Journal of Counseling Psychology, 49*, 438–448.
- Solberg, V. S., & Villarreal, P. (1997). Examination of self-efficacy, social support, and stress as predictors of psychological and physical distress among hispanic college students. *Hispanic Journal of Behavioral Science, 19*, 182–201.
- Soylu, Ö. (2002). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin ailelerinden sosyal destek algılayıp algılamama durumlarına göre psikolojik belirtiler yönünden incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Suldo, S. M., & Shaffer, E. J. (2007). Evaluation of the self-efficacy questionnaire for children in two samples of American adolescents. *Journal of Psychoeducational Assessment, 25*, 341–355.
- Sweeting, H. N., West, P. B., & Der, G. J. (2007). Explanations for female excess psychosomatic symptoms in adolescence: Evidence from a school- based cohort in the West of Scotland. *BMC Public Health, 7*, 298.
- Tahmassian, K., & Moghadam, N. J. (2011). Relationship between self-efficacy and symptoms of anxiety, depression, worry and social avoidance in a normal sample of students. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences, 5*, 91–98.
- Takakura, M., & Sakihara, S. (2000). Gender differences in the association between psychosocial factors and depressive symptoms in Japanese junior high school students. *Journal of Epidemiology, 10*, 383-391.
- Telef, B. B. (2011). *Öz-yeterlikleri farklı ergenlerin psikolojik semptomlarının incelenmesi*. Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Thelwell, R. C., Lane, A. M., & Weston, N. J. V. (2007). Mood states, self-set goals, self-efficacy and performance in academic examinations. *Personality and Individual Differences, 42*, 573–583.
- Valois, R. F., Umstattd, M. R., Zullig, K. J., & Paxton, R. J. (2008). Physical activity behaviors and emotional self-efficacy: Is there a relationship for adolescents?. *Journal of School Health, 78*(6), 321-327.

- Vera, E. M., Shin, R., Montgomery, G., Mildner, C., & Speight, S. L. (2004). Conflict resolution, self-efficacy, self-control and future orientation of urban adolescents. *Professional School Counseling, 8*, 73-80.
- Wei, M., Russell, D. W., & Zakalik, R. A. (2005). Adult attachment, social self-efficacy, self disclosure, loneliness, and subsequent depression for freshman college students: A longitudinal study. *Journal of Counseling Psychology, 52*(4), 602–614.
- Wettersen, K. B., Guilmino, A., Herrick, P., Hunter, P. J., Kim, G. Y., Wettersten, K. B., Guilmino, A., Herrick, C. G., Hunter, P. J., Kim, G. Y., Jagow, D., ... McCormick, J. (2005). Predicting educational and vocational attitudes among rural high school students. *Journal of Counseling Psychology, 52*, 658-663.
- Willemse, M. (2008). *Exporing the relationship between self-efficacy and aggression in a group of adolescents in the peri-urban town of Worcester*. Master's thesis, University of Stellenbosch, South Africa. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10019.1/1515>.
- Yardımcı, F. K. (2007). *İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz-yeterlik ilişkisi ve etkileyen değişkenlerin incelenmesi*. Doktora tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yavuz, Ö. (2021). *Çocukluk çağı travmalarının psikolojik belirtiler ile travma sonrası stres bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılık ve öz-yeterliliğin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Yenidünya, A. (2005). *Lise öğrencilerinde rekabetçi tutum, benlik saygısı ve akademik başarı ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Extended Abstract

Introduction

The investigation of university students' self-efficacy beliefs and psychological symptoms is an advance in terms of literature. In this study uncovering the effects of university students' psychological symptoms on their self-efficacy beliefs has been considered a contribution to protective, preventive and therapeutic intervention studies of the counselors, psychologists, psychiatrists especially that worked with these adolescents in this period. In this case the general purpose of present study is to examine to what extent university students' psychological symptoms predict their self-efficacy beliefs and whether students' self-efficacy beliefs and psychological symptoms differ according to their gender.

Methodology

This research has the characteristic of survey conducted with a descriptive method was carried out. The research group of this study consists of a total of 845 volunteer university students, from different faculties and graduate schools of Mersin University 409 (48.4%) girls and 436 (51.6%) boys, aged between 17-25 (\bar{X} = 20.69, sd = 1.68). After they have been informed about the objective of the research, applications were carried out in classroom when they were in the break-time. While the data of the participants in the sampling of the research who filled the instruments fully and accurately were assessed, the data of the ones who had some parts missing in any of the personal information forms and instruments were not assessed. Thus, 13 female and 21 male of the total 34 who did not meet the criteria out of 879 students who located in the sampling has been removed from the sampling group.

Independent groups t-test, Pearson product moment correlation coefficient and Structural Equation Model (SEM) were used in the analysis of the data collected with the

"Personal Information Form", "Self-Efficacy Expectation Scale for Adolescents (SEQ-A)" and "The Brief Symptom Inventory (BSI)". Besides, the internal consistency scores concerning the reliability of the scales has been calculated using the Cronbach alpha coefficient. The data gathered from the research has been analyzed with SPSS 17.0 and Lisrel 8.7 package program. The upper limit of the margin of error has been acknowledged as 0.01.

Findings

As a conclusion, in the findings obtained from this research which modelling the effects of psychological symptoms in predicting university students' self-efficacy beliefs, it has been found that psychological symptoms predicts self-efficacy beliefs in a negative significant way ($\beta=-.44$, $t=-8.31$) and explains %19 of the variance of self-efficacy beliefs. Besides, it has been seen that the SEQ-A can be used validity and reliability on university students. On the other hand, when it is viewed to the results of the descriptive statistics and t test, it was seen that the females obtain higher scores than total group and the males in terms of all scale and subscale mean scores except for ESE subscale of SEQ-A and the mean and standard deviation values, and significant differences are available except for ESE in respect to gender differences and it was obtained significant results in favor of females in terms of all other scale and subscale scores. Also, it has been examined with confirmatory factor analysis that the SEQ-A's Turkish adaptation study performed on high school students that whether or not it could be used on university students. It could be said that when examined all the indices are within acceptable limits and they confirmed the three-factor structure of the scale on factors other than their lower load factor, shown to be 11, 19 and 23 as modified by the removal of the resulting fit indices ($\chi^2=789.90$, $df=165$, $p=.000<.001$; RMSEA, .067; $\chi^2/df=4.78$; NNFI=.90; CFI=.92; GFI=.91; AGFI=.89; SRMR=.063). Besides, it has been found within this research internal consistency coefficient of SEQ-A .82; internal consistency coefficient's of ASE, ESE and SSE in order are .72, .74 and .73.

One of the limitations of this research is that study group consists of university students that studies in different departments of Mersin University. Therefore, the results obtained can be generalized only to similar groups that have similar properties. Students from different universities and also different education levels can enlarge the scope of the study that shall be done newly by including sampling. While doing so it will be beneficial to take into account the socio-demographic and psychological variables that thought to be effective on self-efficacy variance. Another limitation of the research is the examination of psychological as independent variable. In the findings obtained it has been seen that the psychological symptoms of university students' explains only the %19 of self-efficacy variance. In this case new studies had to be exposed to reveal which variables explain the remaining 83%.

In this research that has been executed in the limitations of quantitative research methods and techniques, contradictory results were obtained from the average, standard deviation and gender differences for SEQ-A and its subscales. Because of similar results in the literature, it would be beneficial for it to be examined thoroughly with new studies that this topic's qualitative research methods and techniques used. Thus, important contribution will be provided resulting in terms of self-efficacy and gender variables in solving the process of uncertainty. On the other hand, it has been seen that the self-efficacy beliefs of university students are a variable that has an important buffer duty in coping with psychological symptoms. Therefore, it would be useful that the academic advisors and instructors that in a close relationship with university students to include activities that develops and to increase self-efficacy beliefs in their plans and programs for teaching-learning process.